

Biologické posouzení možných kolizí východního obchvatu města Lysá nad Labem se zájmy ochrany přírody a krajiny

Foto: Biologicky nejcennější část mokřadu v místě budoucího obchvatu města Lysé n. Labem. Rychlost vzniku tohoto hodnotného biotopu je zárukou vzniku nejméně srovnatelně hodnotného společenstva na případném náhradním stanovišti v těsném sousedství.

Zpracovali:

Mgr. Miloslav Jirků, Ph.D.

Budivojova 1243/17, 370 04 České Budějovice

Tel.: [REDACTED], e-mail: [REDACTED]

IČ: 03581624

Mgr. Jan Losík, Ph.D.

Schweitzerova 47, 779 00 Olomouc

IČ: 73040789

Tel.: [REDACTED], e-mail: [REDACTED]

Osoba autorizovaná k provádění posouzení podle § 67 zákona č. 114/1992 Sb., v platném znění.

Číslo autorizace k hodnocení vlivů podle § 67 zákona č. 114/1992 Sb.: Čj.: 35682/ENV/15 ze dne 11.8.2015.

Období zpracování: květen-červen 2020

Obsah

1. Základní identifikační a popisné údaje.....	2
1.1 Údaje o lokalizaci území	2
1.2 Vymezení území	2
1.3 Charakteristika území	2
2. Metodika	4
3. Přírodní hodnoty v kontextu historie území	4
3.1 Biotopy	4
3.2 Výskyt zvláště chráněných druhů	4
3.3 Geneze vzniku mokřadů v řešené lokalitě	4
4. Doplnující informace k záměru obchvatu	7
5. Návrh zmírňujících opatření	7
5.1 Fáze I: Náhradní mokřadní stanoviště	7
5.2 Fáze II: Tvorba nových mokřadních stanovišť'	7
5.3 Péče o luční travinobylinná společenstva	7
5.4 Péče o staré stromy a mrtvé dřevo	8
5.5 Invazní druhy	8
5.6 Bioinženýrský přístup k nově budované infrastruktuře	8
6. Závěrečná doporučení	9
7. Použité podklady a zdroje informací	10

Používané zkratky

ÚSES – Územní systém ekologické stability

AOPK ČR – Agentura ochrany přírody a krajiny ČR

ZCHD – zvláště chráněný druh

ČSO – Česká společnost ornitologická

NDOP – Nálezová databáze ochrany přírody AOPK ČR

1. Základní identifikační a popisné údaje

1.1 Údaje o lokalizaci území

kraj:	Středočeský
okres:	Nymburk
obec s rozšířenou působností:	Lysá nad Labem
obec s pověřeným obecním úřadem:	Lysá nad Labem
katastrální území:	Lysá nad Labem [689505]

1.2 Vymezení území

Předmětem předloženého posouzení je místo křížení plánovaného silničního obchvatu podél východního okraje města Lysá nad Labem s odvodňovací soustavou mezi lokalitou Habeš a železniční tratí Lysá-Milovice (Obr. 1).

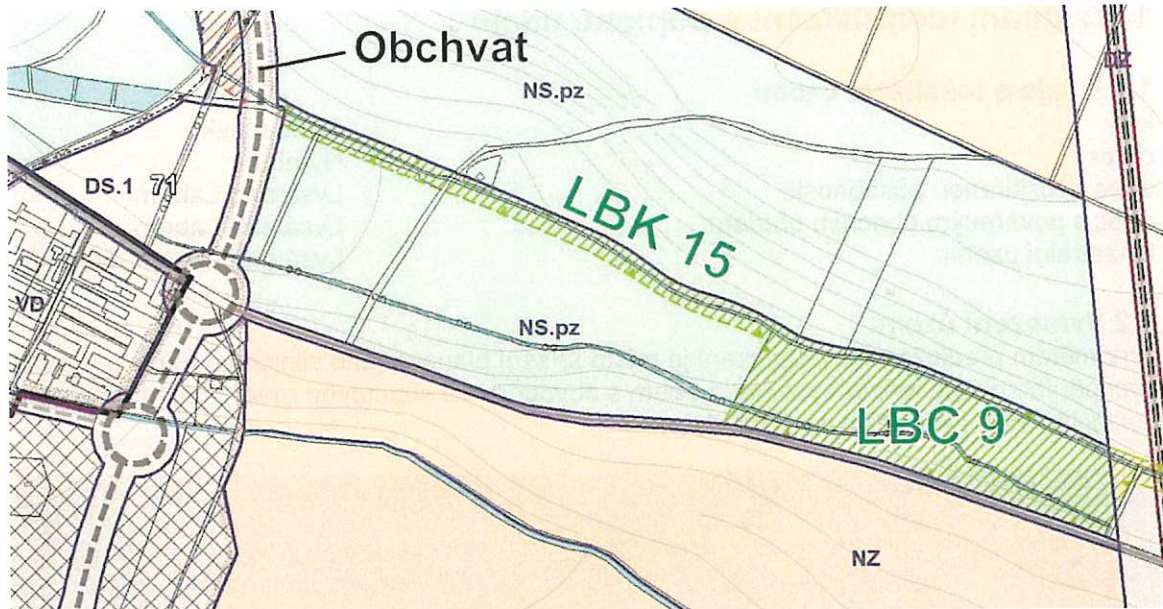
Obr. 1. Orientační ortofotomapa se schématicky vyznačenou trasou obchvatu (bílé linie) a hranicemi parcel katastru nemovitostí. Vepsána jsou čísla hlavních parcel zmíněných v textu.

1.3 Charakteristika území

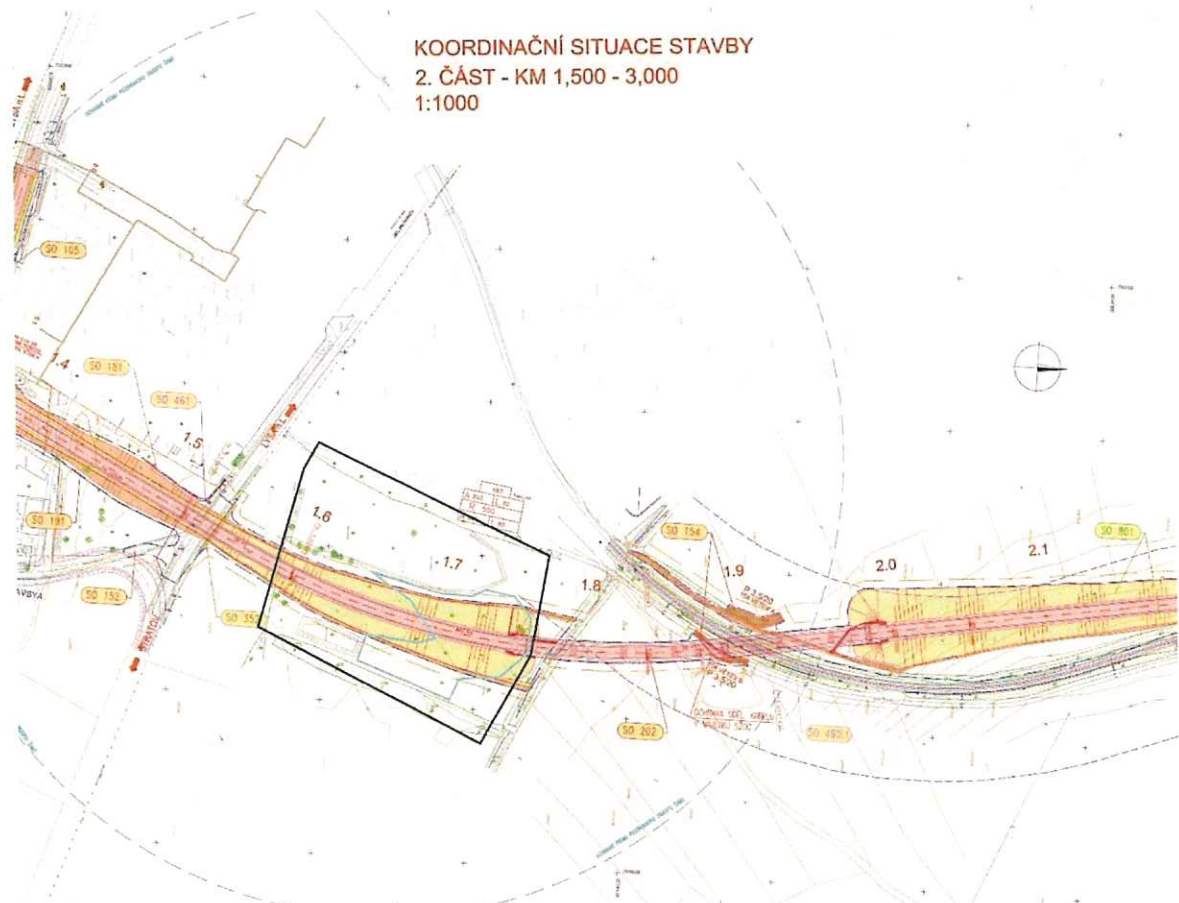
Jedná se o mělké údolí podélně protnuté silnicí Lysá-Stratov, jehož osu tvoří napřímená vodoteč Doubrava s doprovodnými porosty měkkých dřevin. Vodoteč je hlavním prvkem meliorační soustavy odvodňující lokalitu Habeš a zbytek dotčeného údolí směrem na západ do retenční nádrže Okrouhlík. Podél levého břehu vodoteče se táhne 90-190 m široký pás vlhkých luk. Prostor mezi loukami a silnicí je vyplněn malými políčky. Hranice mezi políčky a loukami odpovídá zaniklé (zatrubněné?) strouze, korespondující s parcelami č. 3271/1 a 3271/2 (koryto vodního toku umělé). Na pravém břehu se nachází téměř výhradně orná půda. Pro řešenou lokalitu jsou relevantní dva prvky územního systému ekologické stability, lokální biokoridor LBK 15 a lokální biocentrum LBC 9 (viz níže, Obr. 2). Obchvat se kříží s LBK 15 v místě, kde podle projektové dokumentace začíná nadúrovňová část budoucí komunikace, která přemostí vodoteč, železniční trať Lysá-Milovice a doprovodnou polní cestu (Obr. 3).

LBC 9 - „Zadní Doubrava“ - biocentrum v nivě Doubravy, zahrnuje výsadby původních dřevin lesnickým způsobem (pozn.: olše, vrby) s podrostem trvalých travních porostů a doprovodný a břehový porost vodního toku.

LBK 15 - „Doubrava I.“ - biokoridor funkční, veden v trase regulované vodoteče s břehovými a doprovodnými porosty směrem od hranice katastru k LBC 9 a dále směrem k plánovanému obchvatu.

Obr. 2. Orientační mapa s vyznačením obchvatu v kontextu územního plánu města Lysá nad Labem a prvky ÚSES. LBC 9 = lokální biocentrum Zadní Doubraava, LBK 15 = lokální biokoridor Doubraava I.

Obr. 3. Situace stavby s vyznačením silničního tělesa obchvatu. Modrá linka = schématické vyznačení mokřadu, černá linka = parcela č. 3272/2, katastrální území Lysá nad Labem.

2. Metodika

Vzhledem k výrazným časovým a povětrnostním omezením bylo provedeno pouze jednodenní terénní přezkoumání lokality. Cílem bylo zejména ověření aktuálního rozsahu mokřadů s povrchovou vodou, zběžné zmapování biotopů a v rámci možností také vizuální (rostliny, ptáci) a poslechové (obojživelníci) ověření výskytu ZCHD. Důležitým zdrojem informací byla Nálezová databáze ochrany přírody AOPK ČR. Geneze lokality jako celku a vývoje tamních mokřadů byla zjišťována pomocí archivních leteckých snímků ve veřejně dostupných aplikacích, konkrétně období 2003-2018 pomocí serveru mapy.cz, stav lokality ve 20. století pak pomocí archivních snímků ČÚZK.

3. Přírodní hodnoty v kontextu historie území

3.1 Biotopy

Celé řešené území je pokryto umělými biotopy. Území je vzhledem k intenzivní rostlinné výrobě v okolí vesměs silně eutrofizované. Hlavním biotopem jsou intenzivně obhospodařované louky (X5), intenzivně obhospodařovaná pole (X2), křoviny s ruderalními a nepůvodními druhy (X8), ruderalní bylinná vegetace mimo sídla (X7) a nálety pionýrských dřevin (X12) s řadou starých jedinců vrb a topolů, částečně zjevně vysazených před vyššími desítkami let. Momentálně zvodnělé plochy (s povrchovou vodou) zahrnují společenstva makrofytní vegetace přirozeně eutrofních a mezotrofních stojatých vod, v menší míře makrofytní vegetace mělkých stojatých vod (V2 resp. V3). V místě dočasného polního rozlivu se v době šetření nacházel druhově chudý porost s dominancí kostivalu lékařského, povrchová voda byla omezena na malé vysychající kaluže o hloubce jednotek centimetrů. Na parcele 3269 a okrajově na parcele 3268/1 se nachází výsadba olší stáří do 10 let (od výsadby) o rozloze cca 1,8 ha s vtroušenými vrbami a javorem mléčem. Většina ploch je do určité míry vlhká až podmáčená, je zjevná infiltrační a retenční kapacita lokality. Mokřady v úzkém pojetí, tj. s otevřenou vodní hladinou, zaujímají jen malou plochu – nejrozsáhlejší vodní plocha má rozlohu do 5.000 m², přičemž ostatní vodní plochy dosahují jen nižších stovek m². Mokřady v širším pojetí, tj. do různé míry podmáčené plochy naopak dosahují různých rozloh, řádově nižších jednotek hektarů.

3.2 Výskyt zvláště chráněných druhů

V rámci zběžného biologického průzkumu byl na řešené lokalitě včetně hlavní dotčené parcely č. 3272/2 potvrzen výskyt zvláště chráněných druhů obojživelníků (kuňka obecná, skokan skřehotavý) a ptáků (krutihlav obecný, moták pochop). Alespoň jeden z uvedených obojživelníků byl zjištěn ve všech stávajících plochách s povrchovou vodou (Obr. 4). Vzhledem k charakteru biotopu lze předpokládat, že zevrubný biologický průzkum by ZCHD zjistil výrazně více. Mimo ZCHD byla pozorována např. čejka chocholátá (zřejmě hnízdící pár) a husice nilská. Žádné ZCHD rostlin zaznamenány nebyly. Relativně nízký počet pozorovaných druhů, nejen ZCHD, stejně jako absence heliofilní fauny (plazi, denní motýli atd.) je důsledkem deštivého a chladného počasí v době šetření, vliv na počet pozorovaných druhů měl zjevně také provoz na lokalitě (osoby provádějící biologický výzkum). Navzdory časovým a povětrnostním omezením je výskyt ZCHD v místě křížení obchvatu s předmětnou lokalitou nesporný. Vzhledem k aktuálnímu prostorovému omezení funkčních mokřadů na parcelu 3272/2 je právě sem koncentrován výskyt ZCHD obojživelníků. Výskyt dalších ZCHD viz NDOP.

3.3 Geneze vzniku mokřadů v řešené lokalitě

Podle archivních leteckých snímků bylo historické rozložení luk, polí a vodotečí velmi podobné dnešnímu. Podstatným rozdílem oproti 20. stol. je zánik odvodňovací strouhy dříve oddělující louky na dně údolí od sousedních políček podél silnice Lysá-Stratov. Níže je popsán vývoj lokality se zřetelem na mokřady s povrchovou vodou, jak je zřetelný z běžně dostupných leteckých snímků z 21. století (Obr. 5). Nejméně do roku 2006 byly všechny louky v řešeném území intenzivně obhospodařovány, jen v nesečené severní části parcely 3272/13 vzniká v důsledku absence kosení sukcesní plocha, na které dochází k rozvoji vysokostébelných

travních porostů a náletů pionýrských dřevin. Snímky z roku 2010 naznačují přerušení obhospodařování na všech loukách (krom J části parcely 3272/13), doprovázené rozvojem porostů invazního celíku kanadského na podstatné části do té doby intenzivně sečených luk. V tomtéž roce zjevně vznikala navážka v jihozápadní části parcely 3272/2, v místech intenzivního provozu těžké techniky i jinde na parcelách 3272/2 a 3272/13 se poprvé prokazatelně objevuje povrchová voda. V roce 2015 je patrná absence povrchové vody na všech parcelách napříč sledovanou lokalitou, poprvé se objevuje výsadba olší. Jak je patrné z leteckého snímku, v tomto velmi suchém roce byla dokonce zapotřebí závlaha poliček sousedících s loukami na dně údolí. Snímky z vrcholu vegetační sezony (7.7.) roku 2018 opět naznačují možnou absenci povrchové vody napříč lokalitou, což lze odvozovat mj. z přítomnosti kolejí vyjetých zjevně opakovaným průjezdem dvoustopého vozidla po celé délce dna sníženiny, která je v současnosti (2020) zatopena vodou. Nejnovější letecké snímky z roku 2019 ukazují situaci srovnatelnou s rokem 2018, tedy bez zjevné přítomnosti povrchové vody v řešené lokalitě. Nejaktuálnější informace pak poskytují záběry pořízené dronem 4. 6. 2020 (Město Mlovice 2020, Obr. 4). Záběry ukazují přítomnost mokřadu s relativně velkou plochou povrchové vody na parcele 3272/2. Tento tzv. hlavní mokřad se nachází přesně v trase obchvatu. Dále je zřetelná jedna malá zvodnělá ploška v jižní části téže parcely a další tři malé zvodnělé plochy podél západního okraje sousední parcely 3270/1 a dvě menší zvodnělé plochy v rákosině na parcelách 3272/13 a 3272/15. Na rozhraní pole a louky na západním rozhraní parcel 3269 resp. 3282/1, tedy v místě dočasného rozlivu vody, prezentovaného v některých médiích se již povrchová voda prakticky nevyskytovala (viz hvězdička v Obr. 4, Natura Lissa 2020). Mokřady s přítomností povrchové vody tedy v řešené lokalitě vznikají patrně až v poslední dekádě, navíc s přerušeními v letech 2015 a 2018. Možným důvodem je zanášení melioračních kanálů.

Obr. 4. Stav lokality a rozsah mokřadů s povrchovou vodou 4.6.2020. *Modré linky* = hranice ploch pokrytých povrchovou vodou, *zelené linky* = lokální biokoridor (LBK) a lokální biocentrum (LBC), *hvězdička* = místo rozlivu vody na rozhraní pole a louky prezentované v médiích (např. <https://www.youtube.com/watch?v=rYAKBa3J2s8>), *široká světlá linie uprostřed snímku* = trasa obchvatu.

Obr. 5. na následující straně. Archivní snímky lokality v období 2006-2018 (viz text výše).

4. Doplnující informace k záměru obchvatu

Záměru předcházelo posuzování vlivu stavby na životní prostředí, které proběhlo v roce 2009, tedy v době, kdy se na řešených pozemcích ještě nenacházely nynější mokřadní biotopy. V dokumentaci oznámení záměru dle zák. č. 100/2001 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí, které zpracovala společnost VIA service s.r.o. proto nebyly uvedeny informace o výskytu mokřadních biotopů a ZCHD v řešeném území. Nicméně v této dokumentaci jsou uvedeny i jiné ZCHD, na jejichž ovlivnění bude třeba žádat o výjimku ze zákazů stanovených zákonem č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny. Součástí výjimek je i stanovení zmírňujících opatření a často také požadavky na transfery jedinců dotčených druhů. V souvislosti s předpokládaným zásahem do mokřadního biotopu, který v místě stavby v mezidobě vzniknul se dá očekávat, že bude nutné aktualizovat výsledky biologických průzkumů a na jejich základě žádat o potřebné výjimky. Kromě ZCHD živočichů budou stavbou ohroženy také populace dalších druhů, které sice nejsou zvláště chráněné, ale požívají základní ochranu dle § 5 zákona č. 114/1992 Sb.

Pro usnadnění schvalovacího procesu se proto jeví jako účelné předem připravit náhradní biotopy za mokřad v trase obchvatu, které by zajistily existenci přítomných druhů a případně mohly sloužit jako biotop pro záchranné transfery jedinců ZCHD vázaných na mokřad v místě stavby.

5. Návrh zmírňujících opatření

5.1 Fáze I: Náhradní mokřadní stanoviště

Rychlý vznik mokřadu zdokumentovaný na řešené lokalitě v uplynulé dekádě je zárukou rychlého osídlení náhradních stanovišť, budou-li vytvořena včas a ve vzdálenosti odpovídající běžné pohybové aktivitě živočichů a možnostem rychlého šíření rostlin. Náhradní stanoviště vytvořené blízko zdrojové lokality bude osídleno okamžitě. Z řady důvodů je žádoucí zbudovat náhradní mokřadní biotop dostatečné velikosti na parcele 3270/1 (Obr. 6). Parcela sousedí se stávajícím mokřadem v trase obchvatu, takže náhradní biotop by mohl být od biotopu zdrojového vzdálen jen nižší desítky metrů. Ideální je zbudování náhradního mokřadního stanoviště v nejkratší možné lhůtě, resp. co nejdříve před začátkem stavby obchvatu. Konec vegetační sezony 2020 by byl vhodným termínem. Stačilo by na této parcele vytvořit těžkou technikou několik mělkých sníženin o celkové rozloze cca 2000 m², které se samovolně zatopí vodou. Vyhrnutá zemina může být na ploše ponechána. Mokřadní společenstvo se začne na revitalizované ploše tvořit prakticky okamžitě. V případě realizace na podzim 2020 lze očekávat prokazatelně pozitivní dopad na lokalitu již v následujícím roce. V zájmu rychlosti je vhodné tvorbu náhradních mokřadních stanovišť realizovat z prostředků investora, či jiných rychle dostupných fondů.

5.2 Fáze II: Tvorba nových mokřadních stanovišť

Revitalizační opatření v řešené lokalitě by neměla skončit tvorbou náhradních stanovišť v rámci Fáze I. Naopak, je žádoucí ve střednědobém časovém horizontu přikročit k revitalizaci sledované lokality jako celku. V souvislosti s revitalizací mokřadů bylo opakovaně zmiňováno lokální biocentrum LBC 9, odpovídající parcelám 3268/1 a části 3282/1. Jde o vhodné a perspektivní řešení, neb tato lokalita se při vzdálenosti cca 450 m nachází v běžné pohybovém/migračním radiu od předpokládané zdrojové lokality na parcele č. 32700/1. Fáze II. by měla být v zájmu racionálního financování realizována v rámci OPŽP či jiných dotačních programů, jenž předpokládají určitou dobu nezbytnou k přípravě projektu, zároveň však umožňují rozsáhlé a nákladnější projekty.

5.3 Péče o luční travinobylinná společenstva

Management by se měl soustředit na zachování mozaiky biotopů. Nemělo by docházet k jednorázovému plošným sečím. Lze doporučit i extenzivní pastvu, najde-li se vhodný hospodář pro realizaci.

5.4 Péče o staré stromy a mrtvé dřevo

V lokalitě se nachází relativně mnoho stárnoucích dřevin, zejména vrb a topolů. V mnoha případech se jedná o tzv. biotopové stromy poskytující řadu vzácných mikrobiotopů, např. dutin. Ty jsou extrémně důležité pro hmyz vázaný na staré stromy, řadu ptáků i menších savců. V rámci budování obchvatu i náhradních mokřadních stanovišť bude jistě docházet k zásahům do porostů dřevin. Obecným pravidlem by mělo být v rámci možností zachovávání starých stromů, provádění jejich uvolňování ze zápoje náletových porostů, hluboký ořez a tvorba stojících torz. To vše za účelem snížení jejich těžiště a zmlazení, stejně jako další opatření za účelem jejich stabilizace, prodloužení života a odstranění rizika padání suchých větví, lámání vlastní vahou atd. V rámci zásahů do porostů dřevin může vzniknout velké množství mrtvého dřeva, vesměs měkkých dřevin bez komerční hodnoty. Mělo by být samozřejmostí uložení vyřezaného dřeva na neuspořádané hromady poblíž stromů, z nichž pochází. Vznikne cenný biotop a sníží se náklady na odvoz a skládkování. Je třeba zdůraznit, že přirozeným a tedy nejčinnějším stanovištěm jsou živé staré stromy a proto je žádoucí prodlužovat jejich existenci výše uvedenými zásahy. Naopak tzv. broukoviště a jiné deponie biomasy jsou biotopy náhradními a neměly by sloužit jako záminka pro kácení biotopových stromů.

5.5 Invazní druhy

Jak ukazují archivní letecké fotografie, může ve sledované lokalitě přerušení hospodaření vést k rychlé expanzi invazního celíku kanadského (Obr. 5, 2010). Provedené terénní šetření potvrdilo aktuální rozptýlený výskyt celíku v různých částech lokality, včetně pravidelně kosených luk na parcele 3268/1, která je lokálním biocentrem a kde se v budoucnu počítá s tvorbou nových mokřadů. Veškerá opatření by měla výskyt celíku zohledňovat, neboť plochy bez vegetace, které jsou předvídatelným průvodním jevem budování mokřadů, i žádoucím a cenným biotopem, jsou zároveň ideálním biotopem pro uchycení celíku. Je žádoucí kosení, vytrhávání trsů příp. strhávání porostů celíku kdekoli se objeví, ideálně v suchém počasí v období kvetení. Jiné invazní druhy rostlin zatím na lokalitě nebyly zjištěny.

5.6 Bioinženýrský přístup k nově budované infrastruktuře

Součástí stavby obchvatu je vybudování vyvýšeného silničního náspu/tělesa na parcele 3272/2. Je žádoucí pojmout tento nový krajinný prvek bioinženýrskou stavbu, která mokřadní lokalitu ekologicky obohatí o suchá stanoviště. I když severo-jihní orientace náspu není ideální, vznikne na tomto silničním tělese vlhkostní i teplotní gradient. Lze doporučit osetí jednotlivých částí náspu různými osevními směsmi tak, aby u báze vznikla mezofilní až vlhkomilná vegetace, zatímco ve vyšších částech náspu je třeba počítat se společenstvem suchomilných druhů. Ideální je osev pomocí transferu tzv. zeleného sena z druhově pestřejších luk v blízkém okolí, doplněná o směs geograficky a stanovištně vhodného osiva hluboce kořenujících dvouděložných (např. bobovité a hvězdnicovité). Silniční těleso se tak může s vynaložením malých prostředků stát novým biotopem, který vhodným způsobem doplní sousední mokřad.

Obr. 6. Lokalizace navrhovaných zmírňujících opatření. *Přerušovaná modrá linka* = lokalita vhodná k vytvoření náhradního mokřadního biotopu ve Fázi I. zmírňujících opatření, *LBC 9* = lokalita pro nové mokřadní biotopy v druhé fázi zmírňujících opatření, *Modré linky* = hranice ploch pokrytých aktuálně povrchovou vodou, *zelené linky* = lokální biokoridor (LBK 15) a lokální biocentrum LBC 9 – cílová lokalita pro Fázi II zmírňujících opatření), *široká světlá linie uprostřed snímku* = trasa obchvatu.

6. Závěrečná doporučení

Rychlost s jakou vznikla v řešené lokalitě cenná společenstva včetně řady ZCHD v mladých mokřadních biotopech stojí za pozornost. Tento stav by měl by být chápán jako příležitost, nikoliv jako problém. Zmírňující opatření navržená v kapitole 3 je žádoucí plánovat a realizovat ve spolupráci s kompetentními organizacemi a institucemi, jmenovitě akademickými (AV ČR, univerzity), odbornými organizacemi, zejména Českou společností ornitologickou a samozřejmě AOPK ČR jako státním orgánem ochrany přírody. V případě včasné a kompetentní akce je prakticky zaručen rychlý pozitivní dopad a úspěch zmírňujících opatření, a snad také zklidnění momentálně zjitřených emocí. Je potřeba zdůraznit, že v zájmu všech zainteresovaných a zejména v zájmu řešené lokality, je spolupráce na konstruktivním řešení, nikoliv konfrontační prosazení zájmu kterékoliv ze zúčastněných stran. Ze strany odpůrců obchvatu je třeba zohlednit veřejný zájem na zlepšení dopravní infrastruktury v kontextu stále rostoucí automobilové dopravy, ze strany developerů a investorů pak je na místě reflexe značného dopadu tvrdého developmentu na naši těžce zkoušenou krajinu. V každém případě je vhodné připomenout, že náklady na zmírňující opatření, která (jak bylo uvedeno) prakticky nemohou skončit neúspěchem, jsou jen zlomkem v celkových nákladech plánované stavby. Důsledkem stavby obchvatu by mohlo být poněkud paradoxně podstatné zvětšení mokřadních biotopů v řešené lokalitě nikoliv navzdory, ale díky developmentu. Výsledná plocha mokřadů by ve výsledku mohla být násobně větší, než je aktuální stav, a nemuselo by dojít ke ztrátě, nýbrž navýšení přírodních hodnot území.

Poznámka na závěr: při tvorbě mokřadů je vhodné přiklonit se k přirozeným tvarům, které se vyskytují v aluviích toků a nevytvářet nepřirozené tvary, které nemají přírodní analogii.

7. Použité podklady a zdroje informací

Portál Informačního systému ochrany přírody AOPK ČR

Červené seznamy:

https://portal.nature.cz/redlist/v_nd_taxon_category.php

Nálezová databáze ochrany přírody (vyžadován login):

<https://portal.nature.cz/nd/>

Mapová aplikace AOPK – MapoMat:

<https://webgis.nature.cz/mapomat/>

Mapové podklady

Archivní letecké snímky z období 1936-1964 a 2003-2019, ČÚZK

https://lms.cuzk.cz/lms/lms_prehl_05.html

Archivní letecké snímky z 50. let 20. stol., možnost prolínání se snímky aktuálními a topografickou mapou:

<https://kontaminace.cenia.cz/>

Letecké snímky 2003-2018 + topografické mapy:

www.mapy.cz

Další podklady

Česká společnost ornitologická (2020) Mokřad u Lysé nad Labem má zaniknout, plánuje Středočeský kraj

<https://www.birdlife.cz/mokrad-u-lyse-nad-labem-ma-zaniknout/>

Lagner Zimová K (2020) Expertní studie - Ekologický význam lokality: Mokřad Žabák, Lysá nad Labem, 10 p.

Natura Lissa (2020) Mokřad Žabák (duben 2020)

<https://www.youtube.com/watch?v=rYAKBa3J2s8>

